

Лабораторне заняття № 25

ТЕМА: ПРАВОТЛУМАЧЕННЯ: загальна характеристика

Теоретичні питання:

1. Правотлумачення: поняття, причини, мета.
2. Тлумачення-з'ясування: поняття, види. Способи тлумачення-з'ясування.
3. Тлумачення-роз'яснення: поняття, види.
4. Інтерпретаційно-правові акти: поняття, ознаки, види.

Термінологічне завдання:

Засвойте визначення таких понять: правотлумачення, тлумачення-з'ясування, тлумачення-роз'яснення, інтерпретаційно-правовий акт.

Практичні завдання:

1. Ознайомтесь із фрагментами мотивувальних частин судових рішень та встановіть спосіб тлумачення, за допомогою якого суд встановлював зміст відповідних норм права. Відповідь обґрунтуйте письмово.

СПОСІБ ПРАВОТЛУМАЧЕННЯ			
Філологічний	Системний	Ціловий (телеологічний)	Історичний
№ ?	№ ?	№ ?	№ ?

1.1. «Розглядаючи формулювання, при тлумаченні якого виникли такі розбіжності, Суд вважає за доцільне звернутися до матеріалів з підготовки Конвенції як додаткового засобу тлумачення. При вивченні

цих матеріалів виявляється, що пряме посилання на право компенсації, яке містилося в попередніх проектах статті 1 Протоколу N 1, було вилучено, передусім у зв'язку з протидією Сполученого Королівства та інших держав... Беручи до уваги всю історію цих переговорів, Суд вважає, що ця резолюція має розглядатися як явне свідчення того, що посилання на загальні принципи міжнародного права було включено не для застосування його до громадян даної держави. Отже, матеріали "Підготовчі документи" не містять підтвердження стосовно тлумачення, на якому наполягали заявники.

(Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства» від 21 лютого 1986 року)

1.2. «Право на справедливий розгляд в суді, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, має тлумачитися у світлі Преамбули до Конвенції, яка проголошує, між іншим, верховенство права як частину спільної спадщини Договірних Сторін. Одним з основних аспектів верховенства права є принцип правової певності, який вимагає, крім іншого, щоб у випадках, коли суди винесли остаточне рішення з якогось питання, їхнє рішення не підлягало сумніву».

(Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Брумареску проти Румунії» від 28 листопада 1999 року)

1.3. «Слова "затримувати", "тримати" означають залишати, утримувати кого-, що-небудь на якийсь час у певному місці, положенні... У Кодексі України про адміністративні правопорушення та в інших законодавчих актах поняття "доставлення" не розкривається... Слово "доставляти" означає перепроводжувати на місце призначення». «Слово "непокоря" означає відмову від виконання або ігнорування виконання певної вимоги».

(пп. 3.4., 4.2., 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України у справі про строки адміністративного затримання від 11.10.2011)

1.4. «Суд, як і Комісія, знаходить, що термін "безкоштовно" в п. 3 (е) статті 6 має цілком ясне та конкретне значення. У французькій мові вираз "безкоштовно" ("gratuitement") означає "дарма, таке, що дається ні за що, безоплатно" (Littre, Dictionnaire de la langue française), "чим можна користуватися без оплати" (Hatzfeld et Darmestet ter, Dictionnaire general de la langue française), "дарма, без необхідності що-небудь сплачувати" у протилежність виразу "за плату" (Larousse, Dictionnaire de la langue française), "дарма, безоплатно, не отримуючи нічого замість" (Rober, Dictionnaire alphabetique et analogique de la langue française). Так само і в англійській мові "безкоштовно" ("free") означає "без плати, дарма" (Shorter Oxford Dictionary), "нічого не вартий, такий, що дається або поставляється без ціни і оплати" (Webster's Third New International Dictionary). Отже, Суд не може надавати терміну "безкоштовно" значення, не властиве йому в обох офіційних мовах, якими користується Суд: цей термін не позначає ні звільнення від оплати на певних умовах, ні тимчасові пільги по оплаті, ні припинення платежу, а загальне і повне звільнення від необхідності платити».

(Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Лудіке, Белкасема і проти ФРН» від 28 листопада 1978)

2. Проаналізуйте нормативно-правові та інтерпретаційно-правові приписи та встановіть, який різновид тлумачення за обсягом – буквальний, поширювальний, обмежувальний – передбачений в інтерпретаційно-правовому приписі. Відповідь обґрунтуйте письмово.

ТЛУМАЧЕННЯ ЗА ОБСЯГОМ		
Буквальне	Поширювальне	Обмежувальне
...
№ ???	№ ???	№ ???

2.1. нормативний ПП: Постанова судді у справі про адміністративне правопорушення може бути оскаржена особою, яку притягнуто до адміністративної відповідальності, її законним представником, захисником, потерпілим, його представником протягом десяти днів з дня винесення постанови.

(ч. 2 ст. 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

інтерпретаційний ПП: Положення частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо оскарження в апеляційному порядку постанови судді у справі про адміністративне правопорушення в аспекті конституційного звернення необхідно розуміти так, що в апеляційному порядку може бути оскаржена лише та постанова судді у справі про адміністративне правопорушення, ухвалення якої передбачене частиною першою статті 284 цього кодексу, а саме: про накладення адміністративного стягнення, про застосування заходів впливу, встановлених у статті 241 цього кодексу, про закриття справи. *(п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Третяка Андрія В'ячеславовича щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України від 31.03.2015).*

2.2. нормативний ПП: Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

(ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950)

інтерпретаційний ПП: Таким чином, ця стаття проголошує "право на суд", одним з аспектів якого є право на доступ, тобто право подати позов

з приводу цивільно-правових питань до суду. Однак це право було б ілюзорним, якби правова система Договірної держави допускала, щоб остаточне судове рішення, яке має обов'язкову силу, не виконувалося на шкоду одній із сторін... Отже, для цілей статті 6 виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися як складова частина "судового розгляду". (Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Горнсбі проти Греції» від 19 березня 1997 року)

2.3. нормативний ПП: Учасники бойових дій та інваліди війни, що визначені законом, інваліди I групи, які особисто керують належними їм транспортними засобами, а також особи, що керують транспортним засобом, належним інваліду I групи, у його присутності, звільнюються від обов'язкового страхування цивільноправової відповідальності на території України.

(п. 13.1. ст. 13 Закону України Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів“ від 1 липня 2004 р.)

інтерпретаційний ПП: В аспекті конституційного звернення положення пункту 13.1 статті 13 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 1 липня 2004 року № 1961-IV зі змінами необхідно розуміти так, що транспортними засобами, які належать учасникам бойових дій, інвалідам війни та інвалідам I групи, є такі наземні транспортні засоби, якими зазначені особи володіють як на праві власності, так і на будь-якій іншій правовій підставі.

(п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Божска Валерія Віталійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 13.1 статті 13 Закону України „Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів“)

2.4. нормативний ПП: Чоловік і жінка, що досягли шлюбного віку, мають право на шлюб і створення сім'ї згідно з національними законами,

які регулюють здійснення цього права. (ст. 12 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950)

інтерпретаційний ПП: Термін «право на шлюб» є однозначним і означає можливість осіб вступати у шлюбно-сімейні відносини, однак не передбачає з необхідністю можливості розірвання цих відносин, оскільки це не входить до загальноприйнятого буквального розуміння змісту терміну «право на шлюб».

(Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Джонстон та інші проти Ірландії» від 18 грудня 1986 року)

2.5. нормативний ПП: У разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком. (ч. 2 ст. 233 Кодексу законів про працю)

інтерпретаційний ПП: В аспекті конституційного звернення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України слід розуміти так, що у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення сум індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати як складових належної працівнику заробітної плати без обмеження будь-яким строком незалежно від того, чи були такі суми нараховані роботодавцем.

(п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Дзьоби Юрія Володимировича щодо офіційного тлумачення положення частини другої статті 233 Кодексу законів про працю України)

2.6. нормативний ПП: Окремо від рішення суду можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо:

- 4) відмови у відкритті провадження у справі;
- 5) відкриття провадження у справі з недотриманням правил підсудності;...
- 10) внесення виправлень у рішення;

11) відмови ухвалити додаткове рішення.

(ч. 1 ст. 293 Цивільного процесуального кодексу України)

інтерпретаційний ПП: В аспекті конституційного звернення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України ... необхідно розуміти так, що апеляційному оскарженню окремо від рішення суду підлягають ухвали суду першої інстанції як про внесення виправлень у рішення, так і про відмову у внесенні виправлень у рішення.

(п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Рейніша Леоніда Валерійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 10 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пункту 8 частини третьої статті 129 Конституції України, частини другої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України)

2.7. нормативний ПП: Президент України обирається громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років.

(ч. 1 ст. 103 Конституції України)

інтерпретаційний ПП: Положення частин першої ...статті 103 Конституції України необхідно розуміти так, що Президент України обирається громадянами України на позачергових, як і на чергових, виборах строком на п'ять років.

(п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України у справі про строк, на який обирається Президент України від 15.05.2014)

2.8. нормативний ПП: Одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд.

(ч. 3 ст. 103 Конституції України)

інтерпретаційний ПП: В аспекті конституційних подань положення частини третьої статті 103 Конституції України, за яким одна й та сама особа не може бути Президентом України більше ніж два строки підряд, треба розуміти так, що це положення поширюється лише на осіб, яких

обирають на пост Президента України після набуття чинності Конституцією України 1996 року. Особа, яку вперше було обрано Президентом України за чинною Конституцією України в 1999 році, має право балотуватися на чергових виборах Президента України у 2004 році.

(п. 1 резолютивної частини рішення Конституційного Суду України у справі щодо строків перебування на посту Президента України 25 грудня 2003 року)

3. Ознайомтесь зі змістом правових приписів та встановіть, до якого їх різновиду належить кожен з них: нормативно-правових, інтерпретаційно-правових чи індивідуально-правових? Як взаємодіють між собою правові приписи нормативно-правових та інтерпретаційно-правових актів?

3.1. Кожен має право на правову допомогу
3.2. Положення статті 75 Конституції України ... треба розуміти так, що Верховна Рада України як орган державної влади є колегіальним органом, який складають чотириста п'ятдесят народних депутатів України. Верховна Рада України за своєю природою є представницьким органом державної влади і здійснює законодавчу владу. Визначення Верховної Ради України єдиним органом законодавчої влади означає, що жоден інший орган державної влади не уповноважений приймати закони.
3.3. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення.
3.4. Положення ... "кожен має право на правову допомогу" треба розуміти як гарантовану державою можливість будь-якій особі незалежно від характеру її правовідносин з державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, юридичними та фізичними особами вільно, без неправомірних обмежень отримувати допомогу з юридичних питань в обсязі і формах, як вона того потребує.

3.5. Крадіжка, поєднана з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище або що завдала значної шкоди потерпілому, - карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років.

3.6. Вирішуючи питання про правомірність набуття права власності, суд має враховувати, що воно набувається на підставах, які не заборонені законом, зокрема на підставі правочинів. При цьому діє презумпція правомірності набуття права власності на певне майно, яка означає, що право власності на конкретне майно вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом

3.7. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент - Верховна Рада України.

3.8. Викрадення засудженим банківської картки потерпілої особи з наступним зняттям грошей з банкомату з використанням цієї картки не може розцінюватися як викрадення, поєднане з проникненням у сховище. Банківська платіжна картка є засобом доступу до банківського рахунку, що існує в електронній формі, а не засобом доступу до сховища.

3.9. Розірвати шлюб між ОСОБА_2 та ОСОБА_1, укладений 30.08.1986р. у відділі реєстрації актів громадянського стану Палацу урочистих подій, за записом в книзі реєстрації актів про одруження №2897.

3.10. Право власності вважається набутим правомірно, якщо інше прямо не впливає із закону або незаконність набуття права власності не встановлена судом.

4. Як передбачено у ч. 1 ст. 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення, справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем його вчинення.

В одних випадках, працівники правоохоронних органів при перевищенні водіями транспортних засобів встановлених обмежень швидкості руху, проїзд на заборонний сигнал регулювання дорожнього руху, одразу після складення протоколу про таке правопорушення, ухвалювали постанову про притягнення водіїв до адміністративної

відповідальності на місці його вчинення. В інших аналогічних випадках працівники правоохоронних органів розглядали та ухвалювали постанову про притягнення водіїв до адміністративної відповідальності за місцем розташування відповідного правоохоронного органу.

Як Ви вважаєте, чи є однозначним словосполучення «за місце вчинення правопорушення»? Чи володіють самостійним юридичним змістом словосполучення «на місці вчинення» та «за місцем вчинення»? Для письмової відповіді на це питання опрацюйте рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 276 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 26.05.2015 (Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-15>).

Питання (письмово в зошиті): Які причини викликають необхідність в офіційному тлумаченні нормативно-правових приписів? З якою метою здійснюється тлумачення нормативноправових приписів? Чи усі нормативно-правові приписи підлягають тлумаченню?

5. Чи може Верховна Рада України здійснювати автентичне тлумачення Конституції України та законів України?

Для письмової відповіді на це питання опрацюйте:

ст. 147 Конституції України від 28.06.1996

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вп/paran4905#n4905>

п. 6 Перехідних положень Конституції України від 28.06.1996

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вп/paran4947#n4947>

Постанову Верховної Ради України «Про тлумачення статті 98 Конституції України» від 01.10.1996

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389/96-вп>

Рішення Конституційного Суду України у справі щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України статті 98 Конституції України від 11.07.1997

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-97>

Рекомендована література:

1. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів, 2021.
2. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). Київ, 2013. С. 185-192.
3. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. Київ, 2019
4. Загальна теорія права: підручник /за заг. ред. М. І. Козюбри. К.: Ваіге, 2015. С. 189-202, 203-224. URL: <http://www.osce.org/uk/ukraine/283756?download=true>
5. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020.
6. Загальна теорія права. Академічний курс: підручник / за ред. С. Бобровник. Київ, 2021.